

Ritm în trei timpi pentru construcția ființei și a logicii la Constantin Noica.*

Geo Savulescu

De la *Ontologia*¹ sa până la *Scrisori despre logica lui Hermes*², Constantin Noica este dominat de o construcție în trei timpi. Nu orice fel de ritm în trei, în triunghi, cum spune chiar el, ci numai cele ce pleacă de la individual, se asociază cu determinațiile și cooptează generalul. Noica, acest filosof obișnuit cu lumea aerată a abstracțiilor nu poate gândi un model constructiv decât plecând de la individual, de la realitate, de la existent. Și Hegel a făcut la fel.

Noica poate fi acuzat de orice dar nu poate fi acuzat că a neglijat vreodată individul, individualul, în construcția sa filosofică.

Mai înainte vă cer permisiunea de a fi de altă părere decât majoritatea comentatorilor scrierilor filosofice ale lui Constantin Noica. După ieșirea din detenție Noica reîncepe periplul său filosofic explorând cuvinte românești. Nu sunt studii de filologie nici de gramatică, sunt discuții aprofundate din punctul de vedere a unui filosof dar sunt cu un mare bagaj filologic. Toată lumea este de părere că este un fel de post Heideggerian întorcând pe toate fețele cuvinte ca *sinele* și *sinea*; *rost*, *rostire*, *întru*, *fire*, *ființă*, *petrecere*, *înfinire* și altele, așa cum face, spre exemplu, în *Rostirea filosofică românească* în 1970. Poate este influențat de Heidegger dar, pentru mine, pare că este mai mult un instinct să-l numesc, o pornire lăuntrică, de nemulțumire că lingviștii și gramaticii nu au făcut mai multe studii, mai multe eforturi, cercetări, pentru a lămurii multe nelămuriri lingvistice legate, bineînțeles, de limba română. Dicționarele limbii române sunt sărace pentru Noica și de foarte puțin ajutor. Lămurirea unor cuvinte cum sunt cele citate mai sus, era la Noica, o necesitate pentru scrierile sale ulterioare dar și dorința lui intimă de pedagog, pe care nu și-a putut-o manifesta niciodată plenar, un pedagog pentru că a îmbrăcat haina unui profesor de română. Ar fi fost un foarte bun profesor. L-am ascultat de două ori, odată la Muzeul Simu, la locul unde fusese mutată colecția Muzeului Simu după barbaria comunistă ce urmărea uitarea istoriei naționale dărâmand multe monumente unice și neprețuite, și unde a vorbit despre prepoziții, conjuncții și alte părți de vorbire arătând importanța și frumusețea acestor copule. A fost o conferință minunată într-o sală arhiplină și a doua oară la Institutul Politehnic din București, unde a vorbit pentru prima oară, am impresia, printre altele, despre tanc – despre vehicolul cu drum cu tot, individualul care-și duce cu el generalul, drumul pe care circulă. A fost și aceasta o conferință deosebită organizată de un prieten, Dr. Mihail D. Nicu, și a avut în auditoriu, printre alții, pe pictorul Sorin Dumitrescu și pe Nicolae Manolescu.

Rămân cu părerea că lucrările ancorate în cuvinte au fost o perioadă pe care a considerat-o necesară în lipsa unor studii aprofundate făcute de către oamenii de specialitate. Așa

---

*Simpozionul Constantin Noica, Iasi, 2011

¹ Constantin Noica, *Devenirea întru ființă*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981

² A fost ultima lucrare publicată și apărută în Ed. Cartea Românească, București, 1986.

reia Noica propoziția *întru*, așa ajunge la *rostire* la *Rostirea filosofică românească*, la *Devenirea întru ființă*. Cum ar fi putut să-și construiască Noica ontologia sa fără o prealabilă discuție largă a unor probleme lingvistice, de gramatică. La noi, de la Sextil Pușcariu nu s-au prea făcut studii serioase de gramatică, nu s-au discutat în contradictoriu probleme de filologie română. Din 1950 căpătăm din când în când câte un decret „academic” care ne spune cum să scriem, cum să vorbim. Pe nimeni nu interesează, poate-i putem excepta pe unii poeți, evoluția vie a limbii noastre care trăiește în vorbirea poporului, în cântecele poporului, ale țăranilor din diverse părți ale țării.

Pe Noica îl interesa logica dar se ferea de ea. Prea se matematizase logica și domeniul era greu de explorat. Totuși, nu putea sta departe de ea.

Despre individual vorbise aproape de fiecare dată iar despre ancorarea filosofului în realitate, în *ontologie*, scrisese la traducerile esențiale făcute din *Categoriile lui Aristotel*, sau din comentariile la *Sofistul*, ca și cu alte ocazii. Dealtfel aceasta, bazarea gândirii pe realitate, pe *ontos*, este una din temele cheie ale filosofiei lui Constantin Noica. Din care cauză mi se pare normal ca să folosească *Modelul ontologic*; triada individual, determinată și general în logica lui Hermes, cum spune în final Noica, și să ajungă la „logicitate, ... la orizontul în care trebuie căutată ținta, chiar dacă nu a realizat o logică bine construită.”³ Noica vorbește, spre exemplu, aparet putând fi și un joc, cu noțiuni ca *ființă și neființă; ființă și existență; ființă și conștiință; ființă și aparență; ființă și putință; ființă și manifestare; ființă și vremelnicie; ființă și fire; ființă și petrecere*; într-un capitol despre *Ființă*.⁴ Acest joc filosofic necesar era poarta prin care putea intra în discutarea ontologiei

În *Tratatul său de ontologie* se oprește ca un bijutier în cântărirea individualului, a generalului și a determinațiilor. În fond, ce este ființa? ce este ființa din lucruri? ce este ființa din individ, din individual? Pe rând încercă să le susțină, ființa abstractă și cea concretă din lucruri, să le anuleze pentru a vedea ce se întâmplă într-un asemenea caz. Platon lansase o ființă absolută, lumea ideilor care are modele în realitatea noastră dar spre sfârșitul vieții începe să se întrebe despre ființa lucrurilor chiar dacă nu dă un răspuns clar. Hegel, construiește în *Logica* sa o metafizică a ființei plecând de la individual și ridicându-se la *spiritul absolut*. Noica merge pe urmele lui Hegel care a fost un important punct de reper al gândirii sale, pornește de la individual – dar de fapt nu pornește chiar de la un individual - ci de la un *model ontologic*, pe care-l găsește prezent la mulți gânditori, și care conține cei trei termeni cu care putem defini Ființa: Individualul; Determinațiile și Generalul.

Tratatul de ontologie este precedat de *Încercare asupra filosofiei tradiționale*, cartea având ca titlu general *Devenirea întru ființă*, acest titlu fiind una dintre cheile întregii ontologii a lui Constantin Noica. De data aceasta îl interesează cercul ca o dinamică logică ce se învârtă în judecăți, ajunge în categorii, în categoriile kantiene, despre care spune „ne pare de găsit mișcarea dialectică în obârșia ei. Kant a regăsit mai mult din

³ Constantin Noica, *Scrisori despre logica lui Hermes*, Cartea Românească, București, 1986, p. 221.

⁴ Constantin Noica, *rostirea filosofică românească*, Editura Științifică, București, 1970, p. 57 și urm.

„instinct” triplicitatea, va spune Hegel (în fenomenologia sa) ... dar Casirer constată .... al treilea termen „izvorăște” ... din legătura primilor doi. Este, ... sinteza lor ...

- la cantitate: totalitatea, ultima categorie, este pluralitatea privită ca unitate;
  - la calitate: limitația este realitate plus negație;
  - la relație: comunitatea este cauzalitatea unei substanțe „în determinarea celorlalte în chip reciproc „(mutual)”;
  - la modalitate: necesitatea este existența care e dată prin însăși posibilitate.”
- Circularitatea sintezei poate domina și categoriile lui Kant dar ea poate apare în triada
- Devenire
  - Devenire într-o ființă
  - Ființă

Sau în triada hegeliană. Are apoi câteva capitole dense despre ființă, despre deschiderea spre ființă, ceea ce implică și o închidere. Dar Noica vede ființa nu ca o așezare, cum o gândeau anticii, pentru el ființa este o deschidere. O deschidere ce se închide ca să se deschidă iar, și așa mai departe, ființa este o agitație ea pulsează ca un organism viu. De fapt, ca orice pe această lume dar mai ales pentru cele vii. Mai este ceva: ființa în devenirea ei are nu numai o agitație, pulsație, are și o direcție în devenire. Desigur, direcția este spre plenitudinea ființei care încearcă să se detașeze de lucruri și să devină ființă în sine. Cu punerea ființei începe totul în dinamica ființei ce nu are liniște. Cu categoriile, Kant a pus deabia bazele de discuție, pentru a putea gândi este nevoie să știm cum cunoaștem, metafizica începe acum cu ființa, cu ființa care este pretutindeni, este heterogenă, este în toate lucrurile, ființa care are nevoie să coaguleze pentru a fi în dinamica ei. Ființa din lucruri este în *individual* dar ca să existe, ca să fie, are nevoie de un general iar drumul către general îl dau determinațiile. „Ființa ... e triplă ... ființa se definește tocmai prin aceea că în cadrul ei *trei lucruri sunt una*. *Cine nu acceptă condiția aceasta de Unu divers, practică arianismul*. ... ideea de ființă apare ca implicând o diversitate, și încă una activă, este pentru că numai așa ea redă acel Unu divers (un Unu neîncetat diferind întru sine, cum spune Heraclit). „⁵ (de aici va ajunge, mai târiu, la *Scrisori despre logica lui Hermes*).

La discuția despre categoriile lui Kant, Noica se va opri la categoria *limitației*, dar la el apare ca *limitația care nu limitează*, un punct central în toată gândirea lui Noica. Limitația are nevoie de un principiu al identității care să domine toată logica; *limitația care nu limitează* va rupe acest principiu al identității care va trebui să țină seama de limitație, de felul limitației, va trebui să țină seamă și de deslimitare, tot de felul, de caracteristicile acestei deslimitări.⁶ Dă multe exemple în susținerea ideii lui și am s-o repet pe una: „Afrodita are ochii verzi – este o limitație. Dar este una în nelimitarea

⁵ Constantin Noica, devenirea într-o ființă, Editura științifică și enciclopedică, București, p.258,

⁶ Constantin Noica nu a construit o astfel de logică. În anii 70 (71-77) am propus (nu am construit o astfel de logică care și astăzi este doar o propunere, o propunere care mi se pare din ce în ce mai necesară) o *Complementaritate cu grad* ce folosea teoria grafurilor, apoi am numit-o *logică laticială pentru că graful se putea metamorfoza oricând într-o latică* și azi prefer s-o numesc *Diferențiale logice*. Principiul identității nu este o lege universală din moment ce se pot construi logici care încalcă acest principiu. De aceea am preferat să folosesc un principiu al altuia, principiul identității devenind un caz particular în această logică.

frumuseții.”⁷ Pare literatură, dar literatura nu respectă exprimarea logică? Modelul ontologic fiind viu, fiind un proces dinamic prin care tot timpul ființa se realizează, va avea abaterile lui, precaritățile lui de care nu ne vom ocupa.

O noțiune de remarcă la Noica este *elementul*. Elementul este și el un *general*. Modelul ontologic se potrivește și categoriilor lui Aristotel. „Ce erau ... substanța primă și cea secundă, pe care Aristotel se vedea silit să le pună laolaltă, decât de fapt *individualul* și *generalul*, privite însă acum în ele însele, categorial și nu real? Ele sunt solidare, căci substanța primă (omul acesta) n-ar fi substanță dacă n-ar avea generalul în ea (omul)⁸, iar substanța secundă n-ar fi nici ea substanță ci doar esență dacă n-ar implica individualul...Căci după cuplarea ontologică a individualului cu generalul, în prima categorie, urmează cu celelalte nouă categorii *determinațiile* (filosoful spune: „accidentele”) substanței, ceea ce înseamnă că avem, în tabloul aristotelic, modelul ontologic în el însuși *la nivel de suprarrealitate*. În istoria filosofiei, puține ilustrări, ..., îngăduie să se vadă cu atâta claritate modelul ontologic în deplinătatea lui.⁹

Pe Noica îl interesează devenirea. La Presocratici ființa era încă în lucruri, era apă, aer, pământ și foc, era ființa de primă instanță. Parmenide care duce „speculația filosofică în perfecta ei puritate consideră elementul în el însuși, ca ființă de-a doua instanță, numindu-l chiar „ființă”, căci nu mai era vorba de un element anumit. Este drept că Parmenide a reținut din structura ființei doar generalul”.¹⁰ Elementul devine ființă. „...doi gânditori au reușit să pună problema ființei în întregul ei: Platon în fondul lucrurilor și Aristotel în termeni. De aceea s-a putut spune că filosofia începe de fapt cu ei. ... Gândirea filosofică, cu ființa drept problemă unică, regăsește astfel în fapt o nouă varietate, cu elementele, dar la altă putere decât a realului ... ea capătă un domeniu propriu, al elementelor ... Domeniul de investigare al ontologiei se schimbă, atunci, trecând de la lucruri și realități imediate la elemente ca realități mediatore ... *elementul* există întâi și din el se desprind realitățile individuale, de o parte, legile abstracte, de alta”.¹¹ Noica va da și o definiție a elementului: „*numim așa orice mediu exterior ce poate deveni mediu interior.*”¹² El încearcă să justifice lumea Ideilor lui Platon care este doar un temei de ființare așa cum este, spune tot el, apriori-ul lui Kant un temei de cunoaștere¹³. Ființa de-a doua instanță devine temei pentru gândirea noastră. Pentru a gândi altceva decât lucrurile avem nevoie de această *ființă*, avem nevoie de o bază pe care să construim gândul. Numai astfel s-au putut dezvolta științele cu legile lor, numai după ce omul s-a putut însingura desprinzându-se de lume cu ea cu tot și nu izolarea sihaștrilor care era, măcar așa îmi pare mie după spusele lui Noica, o desprindere de lume fără lume.¹⁴

⁷ Constantin Noica, *Devenirea întru ființă*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1091, p.235

⁸ De unde se poate vedea ce importante sunt studiile de filologie pentru logică.

⁹ Op. cit.p.324

¹⁰ Op. cit. p.330- 331

¹¹ Op.cit. p. 331 și urm.

¹² Op. cit. p. 339.

¹³ Op.cit. p. 335

¹⁴ Op. cit. p.340

„S-ar putea numi filosofia: identitatea rațiunii ca element al lumii. ... Vom spune atunci că trei sunt elementele originare: câmpurile materiei, viața, rațiunea. Primul element are realitate sensibilă; al doilea are realitate și el, dar insesizabilă ca ansamblu, și dealtfel identificabilă doar în versiunea terestră; al treilea, rațiunea, identificată și ea într-o sigură versiune, nu mai are realitate, ci identitate în realizarea de sine. ... ceea ce trebuie pus în lumină acum este că fiecare element se specifică în elemente subordonate și că, spre deosebire de prima instanță a ființei, care e devenirea, a doua ei instanță, elementul, arată că ființa se multiplică ... entia *sunt* multiplicanda, și aceasta arată că ele sunt cu adevărat entia și nu concepte. În natura ființei stă creativitatea.”¹⁵

Cum ne apare nouă elementul? „Ființa de-a doua instanță apare ... ca o împachetare de elemente ... Să luăm cazul omului care, ridicându-se la nivelul unui sens general, a intrat astfel în ordine și devenire. El devine, *întru ce?* Întru acel sens ... și în orizontul lui. Însă elementul său (căci sensul de viață a devenit mediu activ, realitate, materie mai puternică decât viața insului, pe care o modelează) este înmănușat nu numai cu alte elemente mai joase, psiho-fizice, dar și cu numeroase alte elemente spirituale: cu spiritul obiectiv al unei comunități, cu nivelul istoric al unui ceas, cu geniul unei limbi prin care sensul de viață se formulează și își caută consecvența cu sine, cu elementul persoanei umane. Acest mănunchi reprezintă acum ființa realului, în așa fel încât nimic nu rămâne să se afirme ontologic într-un singur element; orice realitate e prinsă într-un complex.”¹⁶ Noica desfășoară o antropologie. Cum ar putea un filosof să nu desfășoare o antropologie când materia lui primă este gândul omului pe care Noica îl numește *elementul raționalității*.

Ce mare asemănare este în această împachetare a ființei, acest complex al ființei, cu *matricea stilistică* a lui Blaga. Numai că Noica rămâne consecvent numai în domeniul raționalității conștiente, iar Blaga preferă abisalul stilistic al inconștientului. Ambele gândiri vizează același țel: rostul omului pe acest pământ, în final creativitatea umană.

Noica va încheia cu încă un pas *devenirea întru ființă*; reușind și aici o triadă, un frumos dans filosofic în trei timpi. Pentru ca omul să realizeze *devenirea întru ființă*, rostul existenței lui, el trebuie să conștientizeze *modelul ontologic* al ființei. Cu acest model poți identifica ființa, el este *criteriul ființei* ¹⁷

După acest foarte scurt „excurs” asupra ființei, făcut cu ajutorul ontologiei lui Constantin Noica, am impresie că nu trebuie să insist prea mult asupra *modelului ontologic al logicii* propus de Noică în ultima lui scriere, *Scrisorile despre logica lui Hermes*.

Zeul războiului, Ares, trebuie ponderat printr-o logică ce ar trebui să fie închinată mai mult lui Hermes, zeul comunicării, al comuniunii, al comerțului. Modelul ontologic în

---

¹⁵ Op. cit. p.341,342.

¹⁶ Op. cit.p.353,354

¹⁷ Op cit. p. 389,390

trei timpi va folosi și aici. Nici nu s-ar fi putut altfel. Dacă salvarea omului este în conștientizarea modelului ontologic el, acest model ontologic, este nevoie să fie pus la lucru și în logică. Dacă acest mediu extern al devenirii întru ființă, al modelului ontologic al ființei, va deveni mediul nostru intern, îl vom asimila, omul este salvat, nu mai are nevoie de niciun ajutor, poate deveni „mai puternic ca zeii” cum spune Oedip.

Înainte de a încheia ași dori să vedem ce valoare poate avea această gândire în trei timpi despre care am spus câteva cuvinte. Ne lovim azi cumva de *ființa din lucruri*? mai are cineva nevoie de ființa în ea însăși? mai știe cineva ce pot fi determinațiile care sunt miște adjective așa cum acțiunea se construiește prin pedicate? Am citit de curând o carte scrisă de Andrei Cornea¹⁸ o carte deosebită a culturii românești actuale în care autorul ne arată, prin studiul unor texte eline și latine, cât de mari au fost eforturile acestor gânditori, în special elini, de a pune problema *neființei* și de a încerca un răspuns. De fapt, ce face Andrei Cornea? Ne arată ce dificultăți au avut elinii în evitarea falsului, a minciunii, a neîncrederii în rațiune, arătându-ne că trecem printr-o etapă foarte asemănătoare în epoca actuală. Eu ași spune că postmodernismul actual, Cornea nu-l numește, numind numai diverși autori, este un astfel de cap de lance la fel de periculos ca sofistii antichității eline, pentru că sunt și erau erudiți, puteau răspunde cu sens la orice întrebare și puteau dovedi că îndepărtarea neființei, negarea neființei, spunând că *neființa nu este* înseamnă că orice este adevărat, că nu mai există nici minciună. Iar dacă neființa chiar este, atunci minciuna este la ea acasă. Greu de combătut. Andrei Cornea ne arată eforturile pe care le-a făcut Platon ca și ezităările acestui mare gânditor plimbându-ne prin *Sofistul*, *Theaitetos*, *Timaios*, ca și eforturile lui Aristotel paralel cu principalii sofști și sceptici.

Poate că aici n-ar trebui uitat Constantin Noica și Andrei Cornea îl citează de mai multe ori. El, Noica, ne spune așa cum am consemnat mai sus, ca și majoritatea altor comentatori, că ființa din lucruri era prezentă la presocratici dar numai cu Platon și cu Aristotel (bineînțeles neuitându-i pe Parmenide care spune primul că numai ființa este, și pe Zenon din Elea cu aporiile lui) vorbesc despre ființa ca general, ființa în ea însăși. Aici poate că ar trebui menționată o nedreptate peste care se trece prea ușor. Este vorba de Teoria ideilor a lui Platon. Stagiritul, a coborât din munții Macedoniei ca să învețe la Academia platonice. Platon l-a ajutat pentru că știa să recunoască valoarea. Aristotel matur înființează propria sa școală, Liceum-ul și critică pe care profesorul său, pe Platon, pentru Teoria sa a ideilor. Platon avea nevoie de Ființa în ea însăși, nu numai de ființa din lucruri care se împărțea în nenumăratele obiecte din jurul nostru. De Ființa în ea însăși nu numai de Unica ființă parmenidiană. Avea nevoie această ființă iar povestea cu peștera poate rămâne o simplă poveste. Important și interesant este că Platon, cu această Teorie a ideilor și cu ființa din lucruri schițează chiar, ceea ce Noica numește *Modelul ontologic*. Aristotel cu teoria categoriilor realizează și el un astfel de nivel de maximă generalitate a diferitelor ființe, o structură nu foarte departe de Teoria Ideilor, dar cum spune Noica, el se ocupă de termeni, de cuvinte. Substanța primă și substanța secundă sunt luate împreună, este felul lui Aristotel de a uni ființa individualului,

---

¹⁸ Andrei Cornea, *O istorie a neființei în filosofia greacă*, Humanitas, 2010.

ființa din lucruri cu ființa în ea însăși, cu generalul. Noica spune că celelalte categorii, cele nouă, sunt determinațiile, sunt și ele un general, poate de mai mică amploare. Categoriile sunt la Aristotel un *unu divers*, așa cum le propunea și Platon chiar dacă el vorbea numai despre cinci categorii.

Faptul dacă sunt cinci categorii în *Sofistul* sau șase, cum propune Andrei Cornea, *neființa* fiind o categorie, rămâne de văzut. Din punctul meu de vedere nu este necesar să fie o categorie și nici Noica nu cred că se gândea la așa ceva. Pare că Platon nu avea nevoie de a șasea categorie este clar dacă acceptam ideea lui Noica, ce nu are legătură cu acest dialog, ideea *limitei ce nu limitează*. Această „limită care nu limitează” este un concept atât ontologic cât și logic. Să mă explic. În ultimi ani de studenție la filosofie eram destul de nemulțumit de logica de școală pe care o învățam. De aceea m-am gândit la o structură logică care să folosească complementaritatea, o numeam *complementaritate cu grad*, un fel de complementaritate parțială. Grigore Moisil, care ne ținea, în ultimul său an de viață, niște conferințe și seminarii pe teme logice a acceptat și m-a primit, consecutiv de două ori ca să expun ideile mele în seminarul său. Generos om, foarte generos. După aceea l-am cunoscut pe Noica, venea și el la conferințele lui Moisil. Mai târziu, când ajunsese, cu ajutorul unor informaticieni, la grafuri, apoi la latices, am construit logica complementarității cu grad ca o latices. Când l-am auzit pe domnul Noica povestind despre *limita care nu limitează* am înțeles că era tot așa ceva. Nu mai ai nevoie de neființă dacă poți pune limite gândirii – este ca în calculul diferențial – poți avea mișcare, transformarea, locul schimbat, nimic nu mai este o problemă, mă refer la mișcare, la altul. Nu mai avem nevoie de o categorie a neființei dacă folosim, ceea ce numesc acum, o logică a diferențialelor, sau diferențiale logice.¹⁹

Dar, o sa-mi argumentați că Platon nu știa de așa ceva. Dar, poate că știa ceva din moment ce a intrat într-o logică a complementarității, cum spune Noica în notele la *Sofistul*. Andrei Cornea ne spune că Pyrrhon a călătorit cu expediția lui Alexandru și a venit cu noutăți după întâlnirile avute cu *gimnosofistii* indieni, cu învățații indieni ai timpului. Nu sunt de acord cu „vidul Nirvanei budiste .... bazată pe incognoscibilitate”²⁰ o interpretare europeană exagerată și complet în afara realității. Dacă te sprijini puțin pe lucrările lui Stcherbatsky²¹ și la noi pe scrierile lui Sergiu Al George, din care voi cita numai *Limbă și gândire în cultura indiană*²², sper că se va putea înțelege că orientalii, indienii, sunt foarte practici în tot ce fac și gândesc dar au o cultură în care dau respectul cuvenit transcendentului care este o existență reală în viața lor. Iluzia cunoașterii există, neîndoios, dar în același fel, Stcherbatsky subînțiază acesta de mai multe ori, în același fel în care Kant, mai târziu, ne vorbește de lumea noumenală, de lucrul în sine, și nimic mai mult. Dacă Immanuel Kant ne vinde iluzii atunci și logica indiană ne vinde iluzii.

---

¹⁹ Geo Savulescu, *What is Aristotelian Logic Missing? Identitz and Logical Differentials (Otherness)*, în *Noema*, vol X, 2011, p.113

²⁰ Andrei Cornea, Op. cit. p.156

²¹ Stcherbatsky, *Buddhist logic*, Vol I și II.

²² Sergiu Al. George, *Limbă și gândire în cultura indiană*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005

Domnul Cornea se mai referă la memoria antenăscută de care face caz Platon în Menon. Atunci ce este apriorismul kantian? Indiferent cum l-am înțelege, apriorismul propus de Kant înseamnă că avem, nu știm de unde și nici nu cred că are importanță la nivelul kantian, avem ceva preînscut în noi, măcar conceptele Spațiului și ale Timplui. Dar nu ați auzit de filosofia stilului la Blaga, de filosofia inconștientului desfășurată de Lucian Blaga în câteva cărți, de Matricea stilistică, de categoriile stilistice? De ce să-l luăm peste picior cu atâta ușurină pe Platon? când ne spune ceva atât de serios. Există un apriori stilistic cum ne spune Blaga.

Am citit nu de mult cartea lui Arrian, latinizat Flavius Arrianus²³ despre campania lui Alexandru Macedon. Interesantă lectură care m-a captivat. Arrian era originar din nordul Turciei de azi, și-a făcut școala la Atena și a fost atras de arme devenind un slujbaș al Romei. Se pare că era un foarte bun organizator, cheia unor succese militare. În scrierea sa aflăm multe despre orașele, toponimele locurilor prin care a trecut expediția lui Alexandru ca și despre așezarea soldaților în luptă, despre strategia cuceririlor lui Alexandru. Cu toate că scrie după 400 de ani toate aceste date sunt foarte viu reprezentate în cartea lui. De la el aflăm că fiecare cetate persană – imperiul persan se întindea atunci de la Tigru și Eufrat până în India – fiecare cetate avea o garnizoană de mercenari greci. Asta se petrecea în secolul IV înainte de Christos. Totdeauna m-am întrebat cum au reușit înțelepții indieni să discute, la ce nivel de discuție, cu grecii sau cu macedonenii. Alexandru a stat cam doi ani în India. Era imposibil să pregătescă în acest timp traducători la un nivel filosofic, logic, așa cum au fost pe semne acele discuții. Dacă aflăm că de zeci de ani erau greci care trăiau în aceste cetăți totul pare posibil. Posibil dar nu chiar suficient. Transmisera acestor învățături din sanscrită în elină nu a fost chiar așa de ușoară și cu siguranță au putut apărea ceea ce numim zgomote pe acest canal. Înțelegeri greșite sau incomplete. Pyrrhon pare destul de bine informat dar ajunge în Grecia cu incognoscibilitatea și cu vidul Nirvanei, idei incomplete. Cu siguranță au mai existat și anterior, pe timpul lui Socrate, dar cu siguranță pe timpul lui Platon astfel de informații ajunse la urechile grecești. Unele au putut ajunge la urechile lui Platon. poate și Heraclit a auzit ceva pentru că el reia o temă curentă în India, a dinamicii foarte rapide a percepțiilor. Poate nesiguranța pe care Andrei Cornea o sesizează în unele pasaje din *Sofistul* sau din *Timaios*, să fie datorată unei informații de care Platon nu prea era sigur sau care ajunseseră deformată la el. Să nu uităm că Darmottara, în comentariile sale la logica lui Dharmakirti²⁴ atrage atenția că cea mai importantă noțiune logică în Logica indiană este *Limita*. Limita te duce cu gândul la un loc pus în valoare chiar de o limită²⁵.

Pentru că am folosit cartea domnului Andrei Cornea despre *neființă în filosofia greacă*, cer permisiunea de a încheia cu un citat din *Metafizica* lui Aristotel din această carte: „ Studiul însuși le-a creat (filosofilor) pe mai departedrumul și i-a forțat să cerceteze ... de parcă ei ar fi fost siliți de adevăr”²⁶. Regret că într-o carte atât de

²³ Flavius Arrianus, *Expediția lui Alexandru cel Mare în Asia*, Editura Științifică, București, 1966

²⁴ Stcherbatsky, *Buddhist Logic*, în două volume.

²⁵ Vezi *chora*, la Andrei Cornea.

²⁶ Andrei Cornea, *O istorie a neființei în filosofia greacă*, Humanitas, București, 2010, p. 263.

frumoasă domnul Cornea ezită să împărtășească părerea lui Aristotel scriind ” ... noi astăzi ...mai curând sceptici când vine vorba despre „adevăr” ... nu mai presupunem, cel puțin în filosofie că ar exista cu adevărat „progres” sau apropiere obiectivă de „adevăr”.”²⁷

Pentru simpozionul nostru închinat gândirii lui Constantin Noica cred că este important să știm că în gândirea lui Noica sunt câteva nuclee importante, cum este aceea a *modelului ontologic al ființei*, al *devenirii ființei*, a *mediului extern care poate deveni mediu intern în element*, al *direcției în devenirea întru ființă*, al *devenirii întru ființă*, și mai ales al *limitei care nu limitează*. Toate aceste noțiuni și încă altele sunt tot atâtea noutăți ce nu sunt încă cunoscute, nici prea mult în România, noutăți ce ar putea să străpungă vălul de indiferență ce domină filosofia mondială de la fenomenologie spre noi; de la Husserl, un gânditor care a fost o lumină. Sunt noutăți care ar putea îndepărta norii destructurării și a neîncrederii în gândire, pentru aceasta ar trebui să fie cunoscute și altora care nu pot citi românește. Avem valori dar nu le știm vinde sau nu vrem să le vindem.

---

²⁷ Op. cit. p.263

